

MỘT SỐ BIỆN PHÁP RÈN KĨ NĂNG QUAN SÁT CHO TRẺ MẪU GIÁO 5-6 TUỔI TRONG HOẠT ĐỘNG LAO ĐỘNG Ở TRƯỜNG MẦM NON

Đặng Thị Thúy Lê

Khoa GDTH&MN, Trường Đại học Hải Phòng

Email: ledtt@dhhp.edu.vn

Ngày nhận bài: 02/6/2025

Ngày PB đánh giá: 20/6/2025

Ngày duyệt đăng: 09/7/2025

Tóm tắt: Việc trang bị cho trẻ kĩ năng nhận thức là vô cùng quan trọng, trong đó kĩ năng quan sát là một trong những kĩ cơ bản của hoạt động nhận thức. Hiện nay ở các trường mầm non việc rèn kĩ năng quan sát cho trẻ được thực hiện thông qua các hoạt động. Trong đó hoạt động lao động là một dạng hoạt động mà trẻ rất yêu thích, ngay từ bé trẻ đã muốn được bắt chước những công việc của người lớn. Tuy nhiên hoạt động này ở trường mầm non ít được giáo viên quan tâm do việc tổ chức cần có sự chuẩn bị nhiều dụng cụ, đồ dùng, ngoài ra giáo viên chưa thấy hết được tiềm năng của hoạt động trong việc rèn kĩ năng quan sát cho trẻ. Bài viết đưa ra được những ưu thế của hoạt động lao động thông qua việc xây dựng một số biện pháp rèn kĩ năng quan sát cho trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi trong hoạt động lao động ở trường mầm non.

Từ khóa: Hoạt động lao động, kĩ năng quan sát, trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi, biện pháp, trường mầm non.

STRATEGIES FOR ENHANCING OBSERVATION SKILLS IN 5-6 YEAR-OLD PRESCHOOL CHILDREN THROUGH PRACTICAL WORK ACTIVITIES AT KINDERGARTEN

Abstract: Equipping children with cognitive skills is of utmost importance, among which the skill of observation constitutes one of the fundamental components of cognitive development. At present, preschools often implement observation skill training through various activities. Notably, work-based activities are particularly appealing to young children, who, from an early age, exhibit a desire to imitate and perform adult tasks. However, such activities in preschools have received limited attention from educators, as they require considerable preparation in terms of tools and materials, and teachers often fail to fully appreciate their potential for fostering children's observation skills. This article highlights the advantages of work-based

activities by proposing a range of strategies to cultivate observation skills in children through these activities in the preschool setting.

Key words: Work activity, observational skills, Preschool children aged 5-6 years old, solution, kindergarten.

1. Đặt vấn đề

Một trong những kỹ năng cơ bản của hoạt động nhận thức đó là kỹ năng quan sát. Việc hình thành kỹ năng quan sát cho trẻ được thực hiện thông qua các hình thức khác nhau trong trường mầm non như thông qua giờ học, hoạt động ngoài trời, hoạt động vui chơi, hoạt động lao động... Hiện nay việc tổ chức hoạt động lao động để rèn kỹ năng quan sát cho trẻ ở trường mầm non còn nhiều hạn chế bởi giáo viên chưa nhận thức được hết ưu thế của hoạt động lao động đối với phát triển kỹ năng quan sát cho trẻ, ngoài ra việc chuẩn bị về cơ sở vật chất cho hoạt động này ở trường mầm non cũng chưa được quan tâm đầy đủ. Tuy nhiên hoạt động lao động là một hoạt động mà trẻ mầm non rất yêu thích, bởi ngay từ nhỏ trẻ đã quan tâm đến lao động của người lớn nhằm thỏa mãn mong muốn được tìm hiểu, khám phá, được trải nghiệm xúc cảm, tình cảm, sự hiểu biết của mình qua các loại hình lao động phù hợp với lứa tuổi. Thông qua hoạt động lao động trẻ không chỉ quan sát đối tượng với sự biến đổi tự nhiên của nó mà còn nhận ra sự thay đổi của nó dưới tác động của con người. Vì thế hoạt động lao động có rất nhiều cơ hội để phát triển kỹ năng quan sát cho trẻ.

2. Tổng quan nghiên cứu

2.1. Một số khái niệm cơ bản

2.1.1. Khái niệm quan sát

Theo tác giả Phan Trọng Luận, “Quan sát là một phương pháp thu thập tư liệu, thông tin bằng cách sử dụng giác quan để tiếp cận trực tiếp đối tượng trong môi trường tự nhiên của nó, từ đó ghi nhận các hiện tượng có liên quan đến vấn đề nghiên cứu.”[4]. Khái niệm này nhấn mạnh vai trò của quan sát như một phương pháp khoa học, giúp người nghiên cứu nắm bắt thực tiễn khách quan thông qua cảm nhận trực tiếp. Theo Hoàng Phê trong từ điển Tiếng Việt cho rằng “Quan sát là nhìn một cách có chủ đích để theo dõi, xem xét sự vật, hiện tượng nhằm thu thập thông tin hoặc rút ra nhận xét” [5]. Như vậy, ta có thể hiểu quan sát là một phương pháp thu thập thông tin bằng cách sử dụng các giác quan, đặc biệt là thị giác, để tiếp cận trực tiếp đối tượng trong môi trường tự nhiên của nó. Việc quan sát được thực hiện một cách có chủ đích và có hệ thống nhằm theo dõi, ghi nhận các hiện tượng liên quan đến vấn đề nghiên cứu, từ đó rút ra nhận xét, đánh giá hoặc kết luận.

2.1.2. Khái niệm “Kỹ năng quan sát”

Cũng theo tác giả Hoàng Phê, trong cuốn từ điển Tiếng Việt cho rằng “Kỹ năng khả năng vận dụng những kiến thức đã học vào thực hành”[5]. Đây là một định nghĩa ngắn gọn nhưng đầy đủ, nhấn mạnh đến

việc áp dụng kiến thức vào thực tiễn, tức là không chỉ biết lý thuyết mà còn thành thạo trong hành động hoặc thao tác. Theo tác giả Nguyễn Đức Chính, “Kĩ năng là sự vận dụng kiến thức vào thực tiễn một cách thành thạo, thể hiện ở khả năng thực hiện một hoạt động nào đó đạt hiệu quả và đúng yêu cầu”[2]. Từ hai khái niệm trên ta có thể hiểu kĩ năng quan sát là khả năng vận dụng một cách có chủ đích và có hệ thống các giác quan, đặc biệt là thị giác, để thu thập thông tin từ môi trường xung quanh. Đây là một kĩ năng thực tiễn quan trọng, thể hiện ở sự thành thạo trong việc nhận biết, ghi nhận và phân tích các sự vật hiện tượng, từ đó đưa ra những nhận định, đánh giá chính xác và phù hợp với mục tiêu nghiên cứu hoặc nhiệm vụ học tập.

2.1.3. Khái niệm biện pháp rèn kĩ năng quan sát

Theo Từ điển Tiếng Việt của tác giả Hoàng Phê, “Biện pháp được trình bày là cách làm cụ thể nhằm đạt tới một mục đích nhất định” [5]. Từ đó chúng ta có thể hiểu biện pháp rèn kĩ năng quan sát là những cách thức, hình thức tác động cụ thể và có mục đích được vận dụng nhằm phát triển và nâng cao khả năng sử dụng các giác quan và kiến thức để quan sát, ghi nhận, phân tích các hiện tượng, sự vật, hành vi một cách có hệ thống và hiệu quả, phục vụ cho quá trình học tập, nghiên cứu hoặc giải quyết vấn đề trong thực tiễn.

2.2. Hoạt động lao động của trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi ở trường mầm non

Hoạt động lao động của trẻ mẫu giáo là những việc làm mang tính chất tự phục

vụ, giúp đỡ cô giáo, tham gia giữ gìn môi trường lớp học, sân trường... được tổ chức phù hợp với khả năng và nhu cầu phát triển của trẻ. Hoạt động lao động góp phần hình thành các kỹ năng sống cơ bản: biết tự phục vụ, gọn gàng, ngăn nắp; Phát triển tính độc lập, tinh thần trách nhiệm, biết chia sẻ và hợp tác với bạn bè; Giáo dục tình yêu lao động, tôn trọng thành quả lao động; Tăng cường vận động và phát triển kỹ năng vận động tinh. Các hình thức lao động phù hợp với trẻ 5-6 tuổi bao gồm: Lao động tự phục vụ; Lao động vệ sinh môi trường; Lao động chăm sóc cây, vật nuôi; Lao động giúp đỡ cô giáo và bạn bè; Tham gia các hoạt động lao động theo chủ đề.

Cách tổ chức: Cần hình thành cho trẻ khả năng tiếp nhận, đặt nhiệm vụ, dự kiến kết quả lao động, xác định trình tự các thao tác, lựa chọn các dụng cụ cần thiết và tự thực hiện quá trình lao động. Thời gian thực hiện một công việc kéo dài 2-3 ngày. Có 2 hình thức tổ chức hoạt động lao động cho trẻ là lao động trực nhật và lao động tập thể:

- Tổ chức trực nhật: hướng dẫn trẻ làm quen với công việc, những kỹ năng mới; nhắc nhở, kiểm tra hàng ngày. Nên chia nhóm nhỏ trực nhật, mỗi nhóm 2-3 ngày. Giúp trẻ lập kế hoạch trực nhật. nếu công việc mới, giáo viên cùng làm với trẻ; khi đổi ca trực nhật, cho trẻ nói về công việc, cách làm, điều thú vị khi làm công việc đó...

- Lao động tập thể: Chia lớp thành nhiều nhóm nhỏ với những công việc khác

nhau nhưng cùng phục vụ mục đích chung. Cô giúp trẻ phân nhóm, chỉ dẫn, giải thích cách làm... Cần phát triển ở trẻ khả năng tự đánh giá: kiểm tra công việc, kết quả lao động, so sánh nhiệm vụ, hoạt động của trẻ với sự chỉ dẫn của giáo viên. Tự đánh giá nhóm mình và đánh giá nhóm bạn...

Hoạt động lao động là một hình thức tổ chức giáo dục qua trọng cho trẻ ở trường mầm non, với những ưu thế của hoạt động này sẽ giúp trẻ hứng thú, tích cực tham gia vào các hoạt động lao động khác nhau, từ đó rèn luyện sự phát triển của các giác quan góp phần nâng cao nhận thức của trẻ trong cuộc sống.

3. Kết quả nghiên cứu

3.1. Biện pháp rèn kĩ năng quan sát cho trẻ 5-6 tuổi trong hoạt động lao động ở trường mầm non

3.1.1. Biện pháp 1: Tạo môi trường mở, kích thích trẻ tự do lựa chọn nhiệm vụ lao động dựa trên kết quả quan sát

a. Mục đích:

- Sử dụng môi trường để định hướng sự quan sát cho trẻ.

- Kích thích trẻ tích cực quan sát, thông qua việc quan sát đó mà trẻ có thể tự lựa chọn nhiệm vụ lao động cho mình.

- Việc sử dụng môi trường mở sẽ tạo nhiều cơ hội cho trẻ được tương tác lẫn nhau trong quá trình lựa chọn nhiệm vụ cũng như trong quá trình hoạt động.

b, Cách tiến hành

Để kích thích trẻ quan sát giáo viên cần tạo môi trường mở cho trẻ. Đó là một

môi trường mà giáo viên điều chỉnh để tạo ra sự thay đổi theo thời gian, trong mỗi tuần. Ở mỗi tuần giáo viên có thể sử dụng các cách thức khác nhau để thay đổi môi trường lao động cho trẻ, làm cho môi trường lao động của trẻ luôn luôn mới mẻ, hấp dẫn, thu hút được sự chú ý của trẻ. Tuy nhiên việc làm mới môi trường này không có nghĩa là thay đổi môi trường hoạt động hoàn toàn mà chỉ làm mới một vài chi tiết nhằm kích thích trẻ quan sát mà không gây mất sự tự tin cho trẻ. Sự thay đổi này có thể diễn ra theo từng tuần với các đề tài khác nhau nhằm tạo ấn tượng cho trẻ.

Ví dụ việc làm mới môi trường có thể được thực hiện như sau:

Tuần 1: “ Khu vườn của bé”

Mục đích: Tạo môi trường có các đặc điểm rõ nét giúp cho việc quan sát và lựa chọn nhiệm vụ của trẻ được dễ dàng.

Do kĩ năng quan sát của trẻ còn hạn chế nên việc đề số lượng đối tượng quan sát vừa phải khoảng 8-10 cây, cây có những đặc điểm đẹp, lạ mắt để thu hút sự chú ý của trẻ, chẳng hạn như: Một số cây cảnh, một số cây rau và một số cây hoa; bảng theo dõi và đánh giá lao động; Một số hình ảnh về các loại cây và hình ảnh về chăm sóc cây: Cách tưới cây, cách gieo hạt, cách lau lá... Cách sắp xếp cây sao cho trẻ dễ đi vào để quan sát và lao động, các cây trên giá để vừa tầm với của trẻ. Dụng cụ lao động để ở một tầng giá và để trẻ dễ dàng lấy và cất.

Tuần 2: “Bác làm vườn tí hon”

Mục đích: Trẻ được làm quen với các cách lao động khác nhau và biết so sánh các cách lao động đó. Trẻ nhận xét về cách thực hiện so với hướng dẫn của cô từ đó trẻ biết phân biệt được sự khác nhau của các dụng cụ lao động cũng như cách thức sử dụng chúng. Chẳng hạn như các cách lao động là: xúc đất, bỏ hố, tưới cây... Với mỗi cách lao động thì lại có những dụng cụ tương ứng vì thế mà qua việc làm quen với các cách lao động khác nhau thì trẻ lại làm quen với những dụng cụ khác nhau như xúc đất thì phải dùng đến xẻng, tưới cây thì dùng đến bình tưới hoặc gáo...

Tuần này cần chuẩn bị đa dạng các dụng cụ lao động như: cuốc, xẻng, bay, gáo, bình tưới... đồng thời cần chuẩn bị một thùng xốp hoặc chậu, một ít đất, một số cây non để trồng, một ít hạt giống ...

Trong khi lao động trẻ sẽ phải sử dụng các cách lao động khác nhau để hoàn thành nhiệm vụ. Với những cách lao động mới trẻ sẽ học được từ sự hướng dẫn của giáo viên. Khi giáo viên hướng dẫn trẻ cách thức lao động đồng thời cũng hướng dẫn trẻ cách sử dụng dụng cụ lao động, như vậy trẻ không những được quan sát cách thức lao động mới của cô mà còn quan sát được những đặc điểm của dụng cụ lao động mới. Chẳng hạn như khi cô hướng dẫn cách xúc đất cho vào thùng xốp để trồng cây, trước hết cô sẽ cho trẻ quan sát cái xẻng và chỉ cho trẻ thấy cái xẻng gồm có phần cán và phần lưỡi, khi

xúc đất thì hai tay nắm lấy phần cán xẻng sau đó xúc đất vào phần lưỡi xẻng và đổ vào thùng xốp. Sau khi giáo viên hướng dẫn trẻ sẽ yêu cầu trẻ thực hiện xem đã đúng với sự hướng dẫn của cô không? Điều này sẽ buộc trẻ phải quan sát tích cực khi cô hướng dẫn, đồng thời trong quá trình thực hiện trẻ cũng phải luôn so sánh với những thao tác mẫu mà cô hướng dẫn. Khi trẻ được giáo viên hướng dẫn cách thức lao động mới, giáo viên yêu cầu trẻ so sánh các cách lao động đó, tìm ra được sự khác nhau. Chẳng hạn như khi xúc đất thì dùng xẻng nhưng khi bỏ hố thì không dùng xẻng nữa mà dùng cuốc hoặc chiếc bay và trẻ sẽ phân biệt được chiếc xẻng và chiếc cuốc chúng khác nhau và được sử dụng vào những công việc khác nhau. Sự so sánh này sẽ làm cơ sở quan trọng trong việc phát triển KNQS của trẻ. Mặt khác khi trẻ đã có được những cách thức lao động mới sẽ làm phong phú thêm kỹ năng lao động của trẻ, trẻ sẽ biết lựa chọn những cách thức lao động phù hợp để tác động vào đối tượng đồng thời trẻ biết phân biệt được sự khác nhau của các dụng cụ lao động sẽ dẫn đến việc sử dụng chúng cũng khác nhau.

Tuần 3: “Bác làm vườn thông minh”

Mục đích: Tạo môi trường về mối quan hệ của cây với điều kiện sống. Như việc tạo ra một số cây có điều kiện sống không phù hợp với sự sinh trưởng và phát triển của chúng nhằm kích thích trẻ quan sát, phát hiện và lựa chọn nhiệm vụ phù hợp để chăm sóc đối tượng. Trẻ phát hiện

ra sự thay đổi thời tiết có ảnh hưởng đến sự phát triển của cây. Trẻ di chuyển vị trí của cây đến nơi phù hợp và giải thích được cách làm đó. Ở tuần này có thể chuyển bớt một số cây ở tuần 1 để việc tạo tình huống trở lên rõ nét hơn, bổ sung một số cây cần ánh sáng để quang hợp nhưng lại để ở chỗ bị thiếu ánh sáng như: cây đỗ gieo hạt sau khi cây nảy mầm thì đậy kín lại để cho thân cây vẫn dài ra nhưng không có màu xanh và thân cây thì bị đổ, cây cần nhiều nước nhưng lại bị để thiếu nước như: cây vạn niên thanh trồng vào một chiếc chai nhựa nhưng để chai này mấy ngày không tưới cho chai này bị khô làm cho cây bị héo, cây non mới trồng nhưng đất bị khô nên cây héo như: trồng một chậu rau diếp nhưng không tưới và để ngoài nắng làm cho đất bị khô vào và cây bị héo...

Sau khi tạo môi trường như vậy giáo viên cho trẻ quan sát và hỏi xem con có phát hiện ra điều gì không bình thường không, tại sao lại như vậy: Tại sao cây vạn niên thanh lại bị héo? Vậy phải làm gì để cho cây không bị héo? Hoặc tại sao cây đỗ lại không có màu xanh như những cây khác? Vậy phải làm thế nào?...Chính những câu hỏi này sẽ giúp cho trẻ cách giải thích hợp lý về mối quan hệ giữa kết quả và những thao tác mà trẻ thực hiện, đồng thời việc tạo ra môi trường này sẽ giúp trẻ quan sát đối tượng một cách tỉ mỉ hơn, trẻ sẽ so sánh với những kinh nghiệm đã có trước đó của trẻ để phân biệt xem dấu hiệu của cây như vậy là do nguyên nhân gì, qua

đó trẻ sẽ lựa chọn nhiệm vụ phù hợp bằng cách quan sát xem nên để cây đó đang ở trong trạng thái nào? có cần phải tác động hay không và tác động như thế nào? Để làm được những điều đó sẽ giúp cho KNQS của trẻ phát triển hơn.

c, Điều kiện thực hiện

Việc tạo môi trường được tốt và hiệu quả cần có những điều kiện sau;

- Địa điểm: Góc thiên nhiên và vườn trường, sân trường đảm bảo đủ diện tích cho trẻ hoạt động, ngoài ra đảm thoáng mát, có lối đi lại dễ dàng để trẻ hoạt động.

- Đối tượng lao động: Số lượng cần đủ cho cả lớp tham gia thực hiện.

- Dụng cụ lao động: Cần đủ về số lượng cho cả lớp tham gia lao động, phù hợp với trẻ và đảm bảo an toàn cho trẻ, đảm bảo tính thẩm mỹ. Sau khi lao động cần lau rửa sạch sẽ và để ở nơi trẻ dễ cất, dễ lấy.

- Về phía giáo viên: Phải xác định được mục đích là phát triển kỹ năng quan sát cho trẻ trong hoạt động lao động, để nắm rõ được mục đích của việc thay đổi môi trường lao động theo kế hoạch.

3.1.2. Biện pháp 2: Phối hợp nhiều hình thức lao động, tạo cơ hội cho trẻ tích lũy kinh nghiệm quan sát qua nhiều tình huống.

a, Mục đích:

- Trẻ được học cách quan sát trong quá trình tham gia các hình thức lao động khác nhau.

- Trẻ có cơ hội được so sánh, đối chiếu các cách lao động qua quá trình quan sát các đối tượng, dụng cụ lao động, vật liệu lao động.

- Củng cố và mở rộng kỹ năng quan sát cho trẻ.

b, Cách tiến hành:

Cần đa dạng hoá các loại hình lao động cho trẻ như: Giao nhiệm vụ, lao động cá nhân, lao động tập thể, trực nhật...Đối với trẻ ở mỗi loại hình lao động trẻ cần sử dụng kỹ năng quan sát để hoàn thành nhiệm vụ. Có thể sử dụng các hình thức lao động sau:

- Giao nhiệm vụ: Giao nhiệm vụ là hình thức mà giáo viên có thể điều khiển hành động của trẻ một cách trực tiếp và hỗ trợ trẻ khi cần thiết. Những công việc có thể giao cho trẻ như : Con hãy quan sát xem cây hôm nay thế nào? Hoặc con hãy tưới nước cho những cây bị héo nhé... Giao nhiệm vụ có thể sẽ nâng dần lên với mức độ cao hơn như đối tượng quan sát sẽ tăng lên hoặc có nhiều thao tác hơn, thời gian thực hiện dài hơn. Với giai đoạn đầu giáo viên có thể giao nhiệm vụ cho trẻ như: Con hãy chăm sóc cho cây hoa hồng này trong 2 ngày nhé. Nhưng ở giai đoạn sau giáo viên có thể giao cho trẻ: Con hãy chăm sóc các cây hoa này trong một tuần.

Việc giao nhiệm vụ thường tiến hành ở giai đoạn đầu khi mà kỹ năng quan sát của trẻ chưa tốt, việc giao nhiệm vụ chính là giúp cho định hướng quan sát của trẻ vào một đối tượng nhất định nào đó

được dễ dàng hơn, khi mà trẻ không biết phải làm gì?

- Lao động cá nhân: Là trẻ tự lựa chọn công việc cho một mình trẻ, trẻ sẽ tự lập kế hoạch thực hiện cho riêng mình và thực hiện công việc đó. Những công việc thực hiện dưới hình thức cá nhân như: lau lá, tưới cây, theo dõi sự phát triển của cây, cắt tỉa lá úa, bắt sâu... Khi trẻ lao động cá nhân thì trẻ sẽ phải chủ động trong việc lựa chọn nhiệm vụ, do vậy trẻ phải quan sát đối tượng một cách tỉ mỉ và chính xác theo cách của mình, đồng thời trong quá trình lao động trẻ phải biết phối hợp các giác quan vào thực hiện nhiệm vụ và sau khi lao động biết tự kiểm tra đánh giá kết quả lao động của mình. Công việc đó buộc trẻ phải vận dụng kỹ năng quan sát để so sánh, phát hiện và khái quát. Chẳng hạn với việc lựa chọn nhiệm vụ lau lá cây thì trước đó trẻ phải quan sát các cây và phát hiện ra là lá cây bông bị bụi bám vào rất bẩn, và trẻ phải lập kế hoạch trong đầu là muốn lau lá cây thì cần phải có khăn, vậy đã có khăn để lau chưa? khăn lau ở đâu? khăn khô thì phải làm thế nào cho ẩm lau mới sạch? cách lau lá như thế nào để tránh không làm bị gãy hoặc dập lá?...Khi thực hiện xong trẻ tự kiểm tra lại xem các lá đã lau sạch hết chưa? Còn sót lại lá nào chưa lau không? Có lá nào bị gãy hoặc dập không?

- Hình thức lao động tập thể: Lao động tập thể là cùng nhau lựa chọn nhiệm vụ chung, cùng thoả thuận, cùng phối hợp hành động, chia sẻ giúp đỡ lẫn nhau, cùng

chịu trách nhiệm về hiệu quả lao động, hình thành khả năng đánh giá bạn bè...Lao động tập thể có thể được tiến hành theo nhóm lớn và nhóm nhỏ.

Đối với độ tuổi này lao động tập thể theo kiểu “phối hợp cùng nhau” và “dây chuyền sản xuất” là phù hợp. Trẻ có thể phối hợp cùng nhau để làm các nhiệm vụ như lau lá cây, tưới nước, trồng cây, gieo hạt, thu hoạch rau...Việc lao động tập thể buộc trẻ phải quan sát cùng lựa chọn nhiệm vụ lao động chung vì thế mà trẻ sẽ đưa ra kết quả mà mình quan sát được và cùng bạn thảo luận để thống nhất lựa chọn nhiệm vụ. Trong quá trình lao động trẻ sẽ cùng phối hợp với bạn vì thế mà trẻ sẽ học được cách sử dụng các giác quan, và sử dụng chúng đúng thời điểm. Chẳng hạn khi nhóm trẻ nhận nhiệm vụ trồng cây: trẻ sẽ phân công người làm đất, người trồng cây, người tưới cây...Như vậy trong quá trình lao động tập thể sẽ hình thành nên sự tương tác lẫn nhau, trẻ sẽ học được cách quan sát, đánh giá của bạn và điều này sẽ nâng cao hơn kỹ năng quan sát cho trẻ.

- Hình thức lao động trực nhật: Đây là hình thức lao động được phát triển từ hình thức giao nhiệm vụ. Sự khác biệt ở đây là các nhiệm vụ không thể thực hiện bằng các hành động hoặc các thao tác cụ thể mà mang tính khái quát hơn và thời gian thực hiện dài hơn chẳng hạn như chăm sóc cây trong vòng 3 ngày. Những

công việc có thể tiến hành dưới hình thức trực nhật như: lau lá cây, tưới nước cho cây, theo dõi sự phát triển của cây, sắp xếp lau chùi góc thiên nhiên...

Việc trẻ trực nhật sẽ giúp cho trẻ biết cách chủ động quan sát đối tượng, biết phối hợp các giác quan để hoàn thành nhiệm vụ, biết vận dụng các giác quan một cách hợp lý để đạt được hiệu quả công việc. Có thể nói việc trực nhật chính là mức độ mà trẻ có kỹ năng lao động tốt nhất. Vì để thực hiện được công việc trực nhật trẻ phải biết tự điều chỉnh bản thân, phải có kỹ năng lao động và một điều hết sức quan trọng đó là trẻ phải biết huy động tối đa khả năng quan sát của trẻ trong công việc để hoàn thành nhiệm vụ được giao cũng như kể lại quá trình công việc mà trẻ đã làm, đã phát hiện ra điều gì mới, trẻ tự đánh giá được công việc của mình, của bạn.

- Phối hợp các hình thức lao động: Mỗi hình thức lao động đều có những ưu thế riêng trong việc phát triển KNQS cho trẻ. Việc phối hợp này có thể được tiến hành theo hình thức lao động tập thể. Ở đó sẽ tạo điều kiện cho mọi trẻ đều có cơ hội hình thành và phát triển KNQS. Do phối hợp các hình thức nên cô có thể sử dụng hình thức giao nhiệm vụ cho những trẻ có KNQS chưa tốt, như con hãy lau lá những cây cảnh này nhé, hoặc với những trẻ có KNQS tốt thì cô tiến hành giao nhiệm vụ cho cả nhóm với nhiệm vụ lớn hơn và yêu cầu có

nhiều thao tác hơn như tổ 1 sẽ làm đất cho vào thùng xốp, tổ 2 trồng rau, tổ 3 sẽ lấy nước tưới cây. Trong đó trẻ có khả năng tốt nhất sẽ làm nhóm trưởng điều hành các bạn trong nhóm của mình.

c, Điều kiện thực hiện

- Đảm bảo đủ diện tích để cho trẻ tham gia hoạt động.

- Đủ số lượng đối tượng và dụng cụ lao động.

- Trẻ có tinh thần đoàn kết, giúp đỡ lẫn nhau.

- Trẻ có kĩ năng lao động.

- Giáo viên giúp đỡ kịp thời khi trẻ có những quan điểm bất đồng.

3.1.3. Biện pháp 3: Đa dạng hoá nội dung đánh giá, hình thức đánh giá và tự đánh giá, kích thích trẻ tự giác, tích cực rèn luyện kĩ năng quan sát trong quá trình lao động.

a, Mục đích:

- Kích thích trẻ hứng thú quan sát trong quá trình lao động.

- củng cố các kĩ năng quan sát đã được hình thành trong quá trình lao động.

- Tạo cơ hội cho trẻ được so sánh, đối chiếu kết quả lao động với nhiệm vụ tự chọn.

b, Cách tiến hành:

Đa dạng hóa nội dung đánh giá: Có thể đánh giá theo các nội dung sau: Lựa chọn nhiệm vụ lao động; Lập kế hoạch lao động; Thực hiện kế hoạch lao động.

+ Lựa chọn nhiệm vụ lao động: Để đánh giá được nội dung này, trước khi trẻ lựa chọn nhiệm vụ lao động, cô yêu cầu trẻ phải quan sát các cây, sau khi quan sát trẻ sẽ lựa chọn nhiệm vụ lao động, sau đó giáo viên có thể đàm thoại với trẻ như: Chúng ta sẽ làm những công việc gì phù hợp để chăm sóc cho chúng? Vì thế khi đã lựa chọn nhiệm vụ lao động, trẻ phải giải thích được lý do tại sao trẻ lại thực hiện công việc đó, do vậy trẻ phải quan sát xem cây đó có những dấu hiệu như thế nào? Cần phải tác động gì?

+ Lập kế hoạch lao động: Đánh giá việc lập kế hoạch lao động của trẻ là đánh giá khả năng quan sát các đối tượng, dụng cụ lao động, hình dung ra diễn biến công việc mà trẻ sẽ thực hiện, nếu một đứa trẻ biết lập kế hoạch khả thi nghĩa là đứa trẻ đó có khả năng quan sát tốt, việc quan sát ở đây bao gồm từ khâu: nắm được những đặc điểm nào của đối tượng cần tác động, dụng cụ lao động đã có chưa? ở đâu? Việc nào sẽ cần làm trước, việc nào làm sau? Tại sao lại phải làm như vậy? Chẳng hạn sau khi trẻ lựa chọn nhiệm vụ lao động: Chăm sóc cây hoa hồng. Giáo viên hỏi trẻ: Cháu sẽ định chăm sóc cây hoa hồng như thế nào? Nếu trẻ trả lời: cháu sẽ lau lá cây trước sau đó sẽ tưới cây sau, cháu sẽ lấy khăn ở đây phơi để lau lá và lấy bình ở trong giá để tưới cây. Và trẻ sẽ phải tìm được dụng cụ lao động cho mình.

+ Thực hiện kế hoạch lao động: Đánh giá trẻ có thực hiện đúng như kế hoạch đã lập hay chưa? Nếu trẻ làm đúng

tức là trẻ đã quan sát bằng lập kế hoạch. Việc sử dụng dụng cụ lao động thế nào? Thực hiện các kỹ năng lao động ra sao? Khi trẻ sử dụng dụng cụ lao động đúng tức là trẻ đã biết cách quan sát các thao tác mẫu của giáo viên hoặc người lớn. Kết quả so với lúc ban đầu như thế nào? Nếu trẻ nhận xét được sự khác biệt có nghĩa là trẻ đã biết so sánh đối tượng lúc trước và sau khi tác động. Có biết phối hợp với bạn trong khi thực hiện hay không? Như vậy có thể nói mỗi nội dung trong hoạt động lao động của trẻ nếu biết sử dụng để đánh giá sẽ là những cơ hội tốt cho trẻ tích cực quan sát hơn, trẻ hứng thú hơn, làm cho kỹ năng quan sát của trẻ sẽ được củng cố và ngày càng phát triển.

Đa dạng hoá hình thức đánh giá: Có thể đánh giá trẻ theo các hình thức sau: đánh giá trong quá trình lao động; đánh giá sau lao động; đánh giá trực tiếp; đánh giá gián tiếp.

+ Đánh giá trong quá trình lao động: Đánh giá trong quá trình lao động là đánh giá khi trẻ đang thực hiện công việc. Để đánh giá được trong quá trình lao động giáo viên phải khích lệ trẻ tích cực quan sát trong khi thực hiện nhiệm vụ xem ai có được nhiều phát hiện mới, nhiều ý kiến hay và nhận xét chính xác. Để thực hiện được điều đó buộc trẻ phải chủ động quan sát đối tượng và có cách quan sát tỉ mỉ, kỹ lưỡng hơn, bên cạnh đó khi phát hiện ra những điều mới sẽ làm cho trẻ rất thích thú và càng kích thích trẻ tích cực quan sát hơn. Như vậy đánh

giá trong quá trình lao động sẽ làm cho trẻ tích cực hơn trong việc tìm kiếm, phát hiện, nhờ có nó mà trẻ sẽ hứng thú hơn đối với nhiệm vụ lao động của mình.

+ Đánh giá sau lao động: Đây là cách đánh giá khi mà trẻ đã hoàn tất công việc. Đánh giá sau lao động yêu cầu trẻ phải biết quan sát, ghi nhớ quá trình diễn ra nhiệm vụ cũng như kết quả đạt được. Việc đánh giá sau lao động giúp cho trẻ có cách quan sát tổng thể hơn, khái quát hơn trên cơ sở những quan sát tỉ mỉ trước đó. Để trẻ có thể đánh giá sau lao động thì giáo viên yêu cầu trẻ có những nhận xét về công việc của mình và của bạn sau khi buổi lao động kết thúc.

Ví dụ: Bây giờ chúng ta đã lao động xong rồi. Chúng ta cùng xem ai sẽ có những phát hiện mới và nhận xét chính xác nhất trong quá trình lao động nhé!

Như vậy trẻ sẽ tích cực quan sát và tích cực ghi nhớ những điều mà mình quan sát được trước đó, khái quát chúng thành những nhận xét, ý kiến...

+ Đánh giá trực tiếp: Đánh giá trực tiếp là đánh giá vào công việc mà trẻ đang thực hiện. Việc đánh giá này sẽ tạo điều kiện cho kỹ năng quan sát của trẻ được phát triển do kết quả đánh giá trực tiếp sẽ chính xác hơn vì thế mà trẻ có cơ hội kiểm chứng kết quả quan sát của trẻ chẳng hạn như cháu lau lá cây chưa hết đâu, cô thấy vẫn còn lá bẩn đấy!

Việc đánh giá trực tiếp công việc sẽ giúp trẻ tự điều khiển các giác quan cho phù hợp và trẻ sẽ học được cách đánh giá của bạn, của cô đối với một đối tượng cụ thể.

+ Đánh giá gián tiếp: Đánh giá gián tiếp là đánh giá thông qua kết quả mà trẻ tự nhận xét hoặc thông qua những yêu cầu đã được đề ra trước đó. Việc đánh giá gián tiếp sẽ giúp cho trẻ có kỹ năng so sánh. Trẻ so sánh những gì mình đã làm được so với yêu cầu đặt ra. Nhờ có KNSS mà KNQS của trẻ được củng cố và phát triển hơn. Chẳng hạn sau khi chăm sóc cho cây hoa hồng trẻ tự nhận xét thấy cây hoa tươi tốt hơn và còn ra hoa nữa vì cháu tưới hàng ngày đấy!

c, Điều kiện thực hiện

Để thực hiện được biện pháp trên có hiệu quả thì cần phải có những điều kiện sau đây:

- Giáo viên phải nắm được nhu cầu, hứng thú của trẻ.

- Tạo điều kiện về thời gian để trẻ nhận xét, đánh giá.

- Đồ dùng trực quan: các bảng biểu về nội quy, quy trình, bảng lập kế hoạch lao động, bảng bé ngoan, phần thưởng.

- Khuyến khích trẻ tích cực đánh giá, tuyên dương những trẻ có những nhận xét chính xác, có nhiều nhận xét.

- Cần linh hoạt trong việc thay đổi các nội dung và hình thức đánh giá.

3.2. Mối quan hệ giữa các biện pháp

Các biện pháp trên có mối quan hệ qua lại lẫn nhau, hỗ trợ cho nhau. Biện pháp thứ nhất: tạo môi trường mở, kích thích trẻ tự do lựa chọn nhiệm vụ lao động dựa trên quan sát tích cực nếu được thực hiện tốt sẽ là nền tảng, là cơ sở để các biện pháp sau đạt hiệu quả. Từ việc tạo môi trường thuận

lợi, trẻ hứng thú ngay từ khi tiếp xúc với đối tượng từ đó trẻ mới có nhu cầu tác động vào đối tượng. Môi trường mở sẽ giúp cho trẻ có thể tự do cùng nhau lựa chọn nhiệm vụ và từ đó hình thành nên hình thức lao động theo nhóm hay cá nhân một cách tự nguyện. Việc đa dạng hoá hình thức lao động tạo cơ hội cho trẻ tích lũy kinh nghiệm quan sát qua nhiều tình huống sẽ giúp cho trẻ có điều kiện học hỏi lẫn nhau, và điều chỉnh hành vi của bản thân cho phù hợp, việc điều chỉnh này được tác động bởi những lời nhận xét, đánh giá của bạn cùng nhóm, khác nhóm, giáo viên... Vì thế mà kỹ năng của trẻ sẽ được nâng lên và kích thích trẻ yêu thích lao động, trẻ lại được tự do lựa chọn những nhiệm vụ lao động cho mình. Như vậy, mỗi biện pháp đều đóng vai trò nhất định, nhưng nếu được thực hiện đồng bộ, hợp lý thì sẽ tạo thành một quá trình giáo dục xuyên suốt và hiệu quả. Chính sự gắn kết giữa các biện pháp sẽ góp phần không chỉ rèn kỹ năng qua sát cho trẻ hiểu quả mà còn nuôi dưỡng tình yêu lao động, khơi dậy tính tích cực, chủ động và sáng tạo - những phẩm chất quan trọng cho sự phát triển bền vững của trẻ trong tương lai.

4. Kết luận

Kỹ năng quan sát là một trong những kỹ năng quan trọng trong quá trình nhận thức của trẻ mầm non. Việc rèn luyện kỹ năng quan sát thông qua hoạt động lao động không chỉ giúp trẻ phát triển khả năng quan sát có chủ đích, tính chính xác về nguồn tri thức của môi trường xung quanh mà còn góp phần nâng cao tinh thần trách

nhiệm, tính tự lập và kỹ năng sống. Để thực hiện có hiệu quả việc rèn luyện kỹ năng quan sát cho trẻ, giáo viên cần phối hợp các hình thức một cách linh hoạt theo hướng tiếp cận tích cực trẻ, tạo điều kiện thuận lợi để trẻ phát triển toàn diện cả về thể chất và tinh thần. Do đó, việc đầu tư nghiên cứu, áp dụng các biện pháp rèn luyện kỹ năng quan sát thông qua hoạt động lao động là hết sức cần thiết, góp phần cho sự phát triển toàn diện của trẻ mầm non.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2021), *Chương trình Giáo dục mầm non*, NXB Giáo dục Việt Nam.
2. Nguyễn Đức Chính (2005), *Giáo dục học đại cương*, NXB Đại học Sư phạm.
3. Phạm Thành Nghị (2016), *Tâm lý học giáo dục*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
4. Phan Trọng Luận (2001), *Phương pháp luận nghiên cứu văn học*, NXB Đại học Sư phạm.
5. Hoàng Phê (2003), *Từ điển Tiếng Việt*, NXB Đà Nẵng.
6. Hoàng Thị Phương (2023), *Lý luận và phương pháp hướng dẫn trẻ làm quen với môi trường xung quanh*, NXB Đại học Sư phạm.